

Var det bättre förr?

*Om införandet av biståndsbedömning
för anhörigavlösning på
Villa Milbo i Gävle*

Karin Tillberg Mattsson

Ingrid Nilsson

Arbetsrapport 2013:3
FoU Vårld Region Gävleborg
Tryck: Backman Info, Gävle

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
Studiens syfte, avgränsning och metod	4
INRAMNING – FOKUS PÅ FÖREBYGGANDE, LÄTTILLGÄNGLIGT OCH FLEXIBELT ANHÖRIGSTÖD	5
Viktig förebyggande insats – eller onödig lyx?	6
Villa Milbo – för närstående eller anhörig eller för båda?	7
Kartläggning av den tidigare målgruppen	9
RESULTAT AV ENKÄTSTUDIEN	10
De anhörigas synpunkter på verksamheten vid Villa Milbo	14
Stöd i annan form till de anhöriga	15
Synpunkter på kommunens anhörigstöd generellt	17
I VILKEN MÅN KAN BISTÅNDSBESLUTENS UTFORMNING GAGNA LÄTTILLGÄNGLIGHET OCH FLEXIBILITET?	17
Biståndsbeslut på månadsbasis dominerar	18
Från beslut till verkställande	20
UPPFÖLJNING AV 25 KUNDER MED BESLUT OM AVLÖSNINGSVISTELSE	21
MOTIVATIONSARBETE OCH PERSONKONTINUITET – A OCH O I ANHÖRIGSTÖDET	24
Avlösning i hemmet	24
Vilka bilder ger man från handläggarsidan respektive anhörigstödet av varandra?	25
Motivationsarbete – en grannlaga och tidskrävande uppgift	26
FÖRÄNDRAD MÅLGRUPP – EN SAMMANFATTANDE BESKRIVNING	28
AVSLUTANDE REFLEKTIONER	29
Att tydliggöra varandras perspektiv och det gemensamma uppdraget	29
Svårt att vrida klockan tillbaka	30
Utvecklingsvägar – tillvarata kompetens samt gagna flexibilitet och personkontinuitet	31
REFERENSLISTA	33

Bilaga 1. Brev ”Till dig vars närstående vistats på Villa Milbo/Villa Brynäs”

Bilaga 2. Enkätundersökning (7 sidor)

Inledning

I maj 2003 startades verksamheten Villa Milbo i Hille, Gävle. Där erbjöds icke-biståndsbedömda avlösningstvister för närstående, anhöriga eller båda tillsammans. Man arbetade utifrån ett förebyggande synsätt, med målet att förlänga tiden fram till behov av biståndsbedömda insatser (Bengtsson 2012). Ledstjärnan var att arbeta med flexibla, individuellt utformade lösningar och kunna ta emot närstående och/eller anhöriga med kort varsel. Strävan var att erbjuda en pensionatslik miljö, där anhöriga och närstående kände sig som gäster.

Hösten 2011 gjorde Omvårdnad Gävle en översyn av den icke lagstadgade verksamheten. Man lyfte fram det problematiska i att en vistelse vid Villa Milbo inte är något man kan ansöka om och få ett överklagningsbart beslut på (Gävle kommun 2011-10-09). För att öka rättssäkerheten föreslogs nämnden fatta beslut om att tvister där ska föregås av en behovsbedömning enligt SoL 4:1. Denna förändring trädde i kraft i mars 2012. I översynen framhölls att arbetssättet med flexibilitet och korta vistelsetider borde bibehållas. När den enskilde är i behov av mer regelbunden avlastning, ska det också kunna erbjudas.

För att genomföra förändringen initierades ett projekt vid namn "Anhörigavlösning", som pågick mellan januari och augusti 2012 (Gävle kommun 2011-12-12). Den tidigare växelvårdsverksamheten på Bergmästaren döptes till Villa Brynäs och införlivades i projektet. Tanken var att Villa Brynäs skulle vara mer riktad till personer med demenssjukdom och till dem som är i behov av avlastning med mer kontinuitet.

Av slutrapporten från projektet framgår att en majoritet av besluten om avlösningstvistelse på Villa Milbo fått karaktären av traditionell växelvård, trots att 8 av de 10 platserna skulle vara vikta för spontana bokningar (Bengtsson 2012). Det visade sig också att väntetiden för vistelse på Villa Milbo blivit längre. Samtidigt kom endast 50 av de 250 kunder som vistats vid Villa Milbo under 2011 tillbaka under perioden januari till och med augusti 2012. Frågan väcktes om målgruppen förändrats, och i så fall hur och varför?

Omvårdnad Gävle gav i början av 2013 FoU Välfärd vid Region Gävleborg i uppdrag att genomföra en studie av anhörigavlösningen vid Villa Milbo. Syftet för studien formulerades i samråd med uppdragsgivaren.

Studiens syfte, avgränsning och metod

Studien ska belysa:

- hur och varför målgruppen som vistas på Villa Milbo förändrats sedan biståndsbedömning infördes

- förutsättningarna att bibehålla ett flexibelt, lättillgängligt och individuellt utformat stöd inom ramen för en biståndsbedömning
- hur ett urval av anhöriga ser på de anhörigstödande insatser som kommunen erbjuder. Överensstämmer de med upplevda behov?

Avsikten är också att, utifrån resultaten, formulera förslag till fortsatt utveckling av kommunens anhörigstödande insatser.

Studien belyser *inte* innehållet i själva verksamheterna vid Villa Milbo och Brynäs, och inte heller frågor som t.ex. rutiner för dokumentation eller tillgången till sjukvårdsinsatser. Eftersom det första syftet rör enbart Villa Milbo, och de flesta kunder som ingår i två av delstudierna visade sig ha vistats enbart där, berörs Villa Brynäs bara till mycket liten del.

Följande delmoment har ingått i studien:

- Genomgång av relevanta kommunala och vägledande nationella dokument
- Intervjuer. Handläggarchefen, chefen för Förebyggande enheten, verksamhetschefen för Anhörigstöd, en anhörigstödjare samt två slumpvis utvalda handläggare intervjuades enskilt. Därutöver intervjuades samordnaren vid Villa Milbo, samordnaren vid Villa Brynäs samt chefen för de båda villorna tillsammans. Intervjuerna spelades in och skrevs ut.
- Genomgång av samtliga kunder som vistats vid Villa Milbo under 2011, och kartläggning av deras status våren 2013. Sammanställning av statistik över biståndsbeslutens utformning, antalet verkställda beslut vid Villa Milbo, vistelsetid mm. Uppgifterna togs fram med hjälp av tjänstemän vid Anhörigcenter och Omvårdnad Gävle och bearbetades av oss.
- Enkätstudie riktad till 53 anhöriga med erfarenhet av Villa Milbo såväl före som efter att biståndsbeslut infördes.
- Telefonintervjuer för att följa upp 25 kunder med biståndsbeslut om avlösningvistelser. En handläggare genomförde intervjuerna, och utifrån hennes dokumentation gjorde vi en sammanställning.

Inramning – fokus på förebyggande, lättillgängligt och flexibelt anhörigstöd

Den 1 juli 2009 trädde en förändring i kraft i 5 kap. 10 § i socialtjänstlagen (2001:453). Syftet med ändringen var att förtydliga att socialnämnden *ska*, inte bara *bör*, erbjuda stöd till anhöriga som vårdar eller stödjer en närstående (Socialstyrelsen 2010). I Regeringens proposition (2008/09:82) inför ändringen uttrycks att stödet till personer som vårdar eller stödjer närstående måste kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet. I Socialstyrelsens vägledning för tillämpningen av bestämmelsen framhålls:

”Den preventiva ansatsen måste vara utgångspunkt när det gäller stödet till personer som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående. Det är angeläget att förebygga att den anhöriga blir fysiskt eller psykiskt utsliten. Den anhörigas situation och behov av stöd måste därför uppmärksammas i ett tidigt skede.”
(Socialstyrelsen 2013, s 13).

Det finns en inneboende motsättning i signalerna från nationellt håll. Å ena sidan lyfts fram att anhörigstödet ska vara förebyggande, flexibelt och lättillgängligt utformat. Å andra sidan förtydligas i Socialstyrelsens Meddelandeblad (2010, s 3) att insatser som även berör den närstående som t.ex. avlösning i och utanför hemmet ”måste föregås av en utredning och ett beslut” därför att de är individuellt utformade. Kravet på biståndshandläggning innebär att många av de insatser som landets kommuner före lagändringen erbjudit utan biståndsbeslut, just för att de ska vara förebyggande, flexibla och lättillgängliga, hamnat i en laglig gråzon. Exempelvis framgår i Marianne Winqvists kunskapsöversikt (2010, s 132) att i 30 % av landets kommuner krävdes inget biståndsbeslut för avlösning i hemmet.

Många av landets kommuner har fortsatt att erbjuda olika former av individuellt utformade anhörigstödande insatser utan biståndsbeslut. Det har även under senare år tillkommit nya verksamheter, t.ex. trygghetsplatser för tillfällig avlösning (Nationellt Kompetenscentrum Anhöriga 2013). Flera av dessa är organiserade så att man kan boka plats direkt i verksamheten, dvs. inget biståndsbeslut krävs.¹ Om vi ser till övriga kommuner i Gävleborgs län, finns s.k. trygghetsplatser i tre av dem, nämligen Bollnäs, Ovanåker och Hudiksvall. Gemensamt för dem är att de är lättillgängliga och används vid akuta behov, för vistelser mellan 1 och 3 dygn. Biståndsbeslut krävs inte i det akuta skedet men om behovet kvarstår görs en biståndsutredning.

Viktig förebyggande insats – eller onödig lyx?

Två av oklarheterna inför övergången till biståndsbeslut vid Villa Milbo i mars 2012 handlade om huruvida det förebyggande perspektivet skulle bibehållas och huruvida anhöriga skulle vara fortsatt välkomna att vistas där, själva eller tillsammans med sin sjuka närstående.

Verksamheten vid Villa Milbo hade som nämnts varit inriktad på att arbeta förebyggande, med målet att förlänga tiden fram till biståndsbedömda insatser (Bengtsson, 2012). I samband med införandet av biståndsbeslut, blev det tydligt att ledningen för Omvårdnad Gävle inte längre helhjärtat stöttade idén om en förebyggande verksamhet i en pensionatsliknande miljö. Förvaltningen hade sparbeting, och att just denna verksamhet skulle skyddas sågs långtifrån som självklart. Handläggarchefen uttrycker det så här:

¹ T.ex. Villa Louise i Helsingborg, Villa Utkiken i Piteå, Trygghetshotellet i Malmö Stad. Det finns också exempel på dygnet-runt-verksamheter som under senare år infört krav på biståndsbeslut, t.ex. Pensionat Kinesen och Pensionat Hornskroken i Stockholm samt en verksamhet i Varberg.

”Verksamheten vid Villa Milbo har på något sätt fått leva ett eget liv och inte behövt ta hänsyn till vad som har hänt i omgivningen. Ur ett medborgarperspektiv måste vi ju fråga oss om vi inte skall ge insatserna till dem som mest behöver...”

Hon påpekar också att handläggarna av ekonomiska skäl nu måste planera hem svårt sjuka personer från sjukhuset och ifrågasätter det rimliga i att personer som är i stort sett friska får dygnet-runt-insatser.

Varken i översynen inför införandet av biståndsbeslut (Gävle kommun 2011-10-09) eller i Uppdragsbeskrivningen till projektet Anhörigavlösning (Gävle kommun 2011-12-12) nämns det förebyggande perspektivet. Däremot framhålls att flexibilitet och lättillgänglighet ska fortsätta vara ledord.

Så vitt vi vet var det förebyggande perspektivet inte heller tidigare formaliserat i något uppdrag eller några rutiner för Villa Milbo, t.ex. genom en tydligt avgränsad målgrupp. Denna ottydlighet kan ha bidragit till en kritik mot verksamheten som handlar om att det ibland varit godtyckligt vilka som fått komma dit, och att personalen ”avvisat” närstående som varit ”för sjuka”. Såväl uppdrags- som handläggarchefen påpekar att personalen vid Anhörigstöd och Villa Milbo informellt gjort avslag, något de inte har rätt till.

De intervjuade cheferna inom Förebyggande enheten, liksom samordnaren vid Villa Milbo, har ett annat perspektiv. Enligt dem innebar Villa Milbos förebyggande inriktning att när den närstående börjat få omfattande omvårdnadsbehov, försökte man motivera och uppmuntra till kontakt med biståndshandläggare, för att ansöka om mer varaktiga insatser. Ur det perspektivet handlade det inte om att ”avvisas” från Villa Milbo, utan om att lotsas till den insats man bäst behövde utifrån sin situation. I ett dokument som beskriver verksamheten vid Villa Milbo (Gävle kommun 2011-12-05) uttrycks det som att när man hunnit få ”max omvårdnad” hemma med hemtjänst- och kanske sjukvårdsinsatser så tillhör man inte längre ”rätt målgrupp”. Där står också att om man kränker sig själv eller andra gäster, är det lämpligt med ett annat boende. Här finns en parallell till andra verksamheter med förebyggande inriktning, t.ex. Trygghetshotellet i Malmö och 24-timmarscentret i Stockholm, dit personer med stora omvårdnadsbehov inte kunnat komma (Nka 2013; Orsholm, citerad i Winqvist 2010 s 129-30).

Villa Milbo – för närstående eller anhörig eller för båda?

Det som var nydanande när Villa Milbo startades år 2003 var bland annat att man ville erbjuda en pensionatsliknande miljö, som kontrast till traditionella verksamheter för korttids- och växelvård. I propositionen där behovet av ett stärkt stöd till anhöriga lyfts fram, framgår att det blir allt vanligare att kommuner erbjuder anhöriga insatser som rekreation eller semestervistelse (Regeringens proposition (2008/09:82, s 14). Till grund för föreställningen att sådana insatser är rimliga, ligger ett antagande att de insatser som anhöriga

önskar för egen del är betydligt mindre kostsamma än kostnaderna för det bistånd som den närstående annars skulle ha behövt, t.ex. särskilt boende. Om den anhöriga som vårdar eller stödjer en närstående själv erbjuder stöd, kan dessutom mer kostsamma insatser skjutas upp och kanske till och med helt undvikas (Socialstyrelsen 2010, s 36).

Något som också ligger till grund för antagandet att offentligt bekostade vistelser i pensionsliknande miljöer är rimliga, är bilden av att många anhöriga är oerhört trötta och slitna. De behöver då stöd för att orka ta initiativ till en avlösning. En annan aspekt ger Orsholm (citerad i Winqvist 2010, s 130), som beskriver hur svårt det är att nå anhöriga (i detta fall till personer med demens) i ett tidigt stadium. Om miljön för avlösning inte är institutionslik utan mer som ett pensionat, och insatserna inte är sjukdomsorienterade, kan anhöriga lättare fås att acceptera stöd, menar hon.

Rätten för anhöriga att ansöka om stöd för egen del betonas i Regeringens proposition (2008/09:82), och bland exemplen som nämns finns just rekreationsvistelser. Samtidigt framhålls i Socialstyrelsens Meddelandeblad (2010) att det hittills är ovanligt att anhöriga själva ansöker om bistånd. Det är betydligt vanligare att den närstående, alltså den sjuke, ansöker om t.ex. en avlösningvistelse, en insats som indirekt blir ett stöd för den anhöriga. Den intervjuade handläggargruppen har invändningar mot idén att fler anhöriga ska söka bistånd för egen del:

”Det är ju väldigt svårt att ta ett biståndsbeslut på en frisk, alert anhörig. Det kan inte heller vara så bekvämt för den anhöriga att bli ett ärende på handläggarenheten”.

Hon påpekar dessutom att många av dagens pensionärer har god ekonomi och kan bekosta en rekreationsvistelse själva. Under tiden kan Omvårdnad Gävle gå in med förstärkta hemtjänstinsatser för den närstående.

Samordnaren vid Villa Milbo berättar att i enstaka fall har den anhöriga haft ett biståndsbeslut som berättigat till att själv vistas där. Han eller hon har varit fruktansvärt trött och slut, och har fått möjlighet till återhämtning vid Villa Milbo, medan den närstående tillfälligt fått mer hemtjänstinsatser i hemmet. Samordnaren tycker att det varit mycket bra lösningar. Ofta, menar hon, kan det vara lättare att den anhöriga åker bort, då den sjuke inte vill lämna hemmet.

Hur är det då tänkt kring möjligheterna att som anhörig bo tillsammans med sin närstående på Villa Milbo? I rutinen för handläggning (Gävle kommun 2012-04-27) står ”Vid möjlighet ska den anhörige kunna övernatta tillsammans med den enskilde, avgift för mat reglerat i taxebestämmelsen.” I ett reportage i Arbetarbladet (130522) om Villa Milbo, beskrivs hur en del anhöriga passar på att vila ut hemma eller göra en liten resa på egen hand, medan andra

hellre vill tillbringa dagarna tillsammans med den närstående i en miljö där hjälp och stöd finns nära. Den intervjuade anhörigstödjaren beskriver att skillnaden mot tidigare framför allt är att anhöriga då kunde välja att bo i eget rum, medan de idag får bo i samma rum som den närstående. Samtidigt betonar hon att det inte var många som valde att ha eget rum tidigare heller:

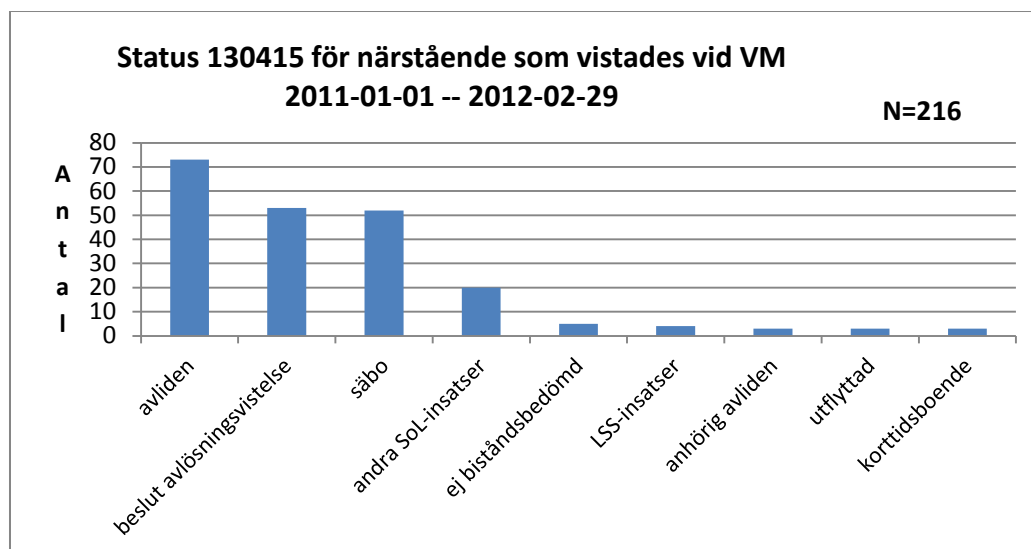
”De ville sova tillsammans, men de kunde ringa om den sjuke blev orolig så kunde vi hämta ut den till köket och sitta och prata lite, ge lite mjölk och smörgås och så där, så fick den anhörige fortsätta sova...”

Hon uttrycker att en vistelse tillsammans med den närstående visst innebär återhämtning och avlösning för den anhöriga – att få lämna ifrån sig ansvaret för omvårdnaden, dvs. få vara partner och inte vårdare, att få sätta sig vid dukat bord under dagarna och bli ompysslad.

Såväl handläggarchefen som en av handläggarna uttrycker dock att det knappast kan vara meningen att den anhöriga ska vistas på Villa Milbo tillsammans med sin närstående. De menar att det i så fall inte handlar om riktig avlösning.

Kartläggning av den tidigare målgruppen

Endast cirka en femtedel av de som vistats på Villa Milbo under 2011 återkom under perioden januari till och med augusti 2012 (Bengtsson, 2012). Uppdragschefen uttryckte inför vår studie att man önskade få kunskap om var övriga tagit vägen. I den ursprungliga planen för studien ingick att rikta en enkät till den grupp anhöriga som ”försvunnit”, med frågor om varför de inte längre vistas på Villa Milbo och vad införandet av biståndsbeslut betytt i sammanhanget.

Figur 1. Status för närstående den 15 april 2013, som vistats på Villa Milbo tidigare.

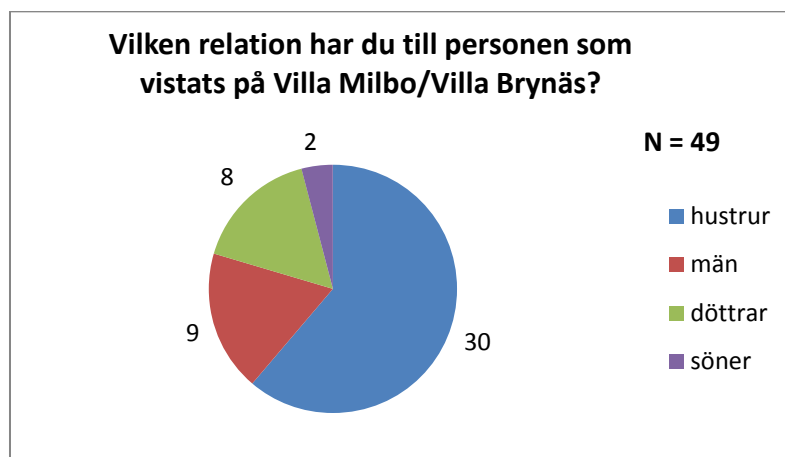
Av Figur 1 framgår att av de 216 närstående som vistades på Villa Milbo under tiden januari 2011 t o m februari 2012 hade drygt 30 % avlidit vid uppföljningstillfället, den 15 april 2013.² Cirka en fjärdedel hade under tiden fått beslut om/flyttat in på särskilt boende och lika många får fortsatt avlösning på Villa Milbo, nu med biståndsbeslut. En knapp tiondel, eller 20 personer, har enbart andra former av biståndsbedömda SoL-insatser, som hemtjänst och/eller dagverksamhet. Endast fem personer har inga former av biståndsbedömda insatser alls.

Att rikta en enkät till de 20 personer som numera ”bara” har hemtjänst, eller de 5 som inte ens har det, var inte aktuellt på grund av ett alltför litet underlag. Med hjälp av en handläggare gjordes däremot en genomgång av akterna för de 20 som numera inte vistas på Villa Milbo, men väl har hemtjänst. Inga avslag på ansökningar om avlösningvistelse fanns dokumenterade för dessa. Det visade sig att i 8 av dessa 20 fall var den anhöriga inte en sambo/make-/maka, utan barn till den närstående. Som vi kommer att se senare, dominerar samman-boende anhöriga stort i dagens målgrupp på Villa Milbo. Det kan tänkas att handläggarna i flera av dessa fall tydliggjort att avlösning numera endast undantagsvis beviljas son/dotter, och att man då avstått från att ansöka.

I samråd med uppdragschefen vid Omvårdnad Gävle beslöt vi oss för att istället rikta en enkätundersökning till den grupp om 53 anhöriga som har erfarenhet av Villa Milbo såväl före som efter förändringen. Hur ser de på införandet av biståndsbeslut?

Resultat av enkätstudien

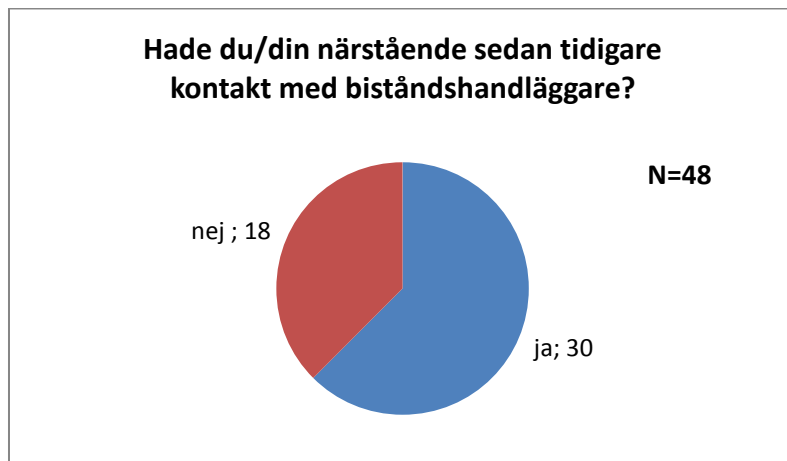
I maj 2013 skickades enkäter (se Bilagorna 1 och 2) ut till de 53 anhöriga. Efter en påminnelse hade totalt 49 svar kommit in, vilket ger en svarsfrekvens på hela 92 %.

Figur 2. De anhörigas relation till den närstående som vistats på Villorna.

² Med hjälp av en tjänsteman vid Anhörigcenter fick vi fram uppgifter om samtliga närstående och anhöriga som debiterats för vistelse vid Villa Milbo under 2011 och fram till sista februari 2012, då biståndsbeslut infördes. Därefter bistod en handläggare oss i att, med hjälp av personnumren på de närstående, få fram vilka som den 15/4 2013 har beslut om avlösning, finns på särskilt boende, är avlidna etcetera.

30 av de svarande är hustru/kvinnlig sambo till den närstående som vistats på Villa Milbo och 9 är man/manlig sambo. 8 är döttrar och 2 söner. De allra flesta, 42 anhängiga, har bara erfarenhet av Villa Milbo, medan 7 har angivit att deras närstående vistats på såväl Villa Milbo som Villa Brynäs.

Figur 3. Anhörigas/närståendes tidigare kontakt med biståndshandläggare

Av Figur 3 framgår att merparten redan tidigare hade kontakt med biståndshandläggare, när biståndsbeslut infördes. För 18 anhängiga/närstående blev ansökan om vistelse på Villa Milbo den första gången man fick kontakt med en biståndshandläggare.

På frågan om hur den anhängiga reagerade när biståndsbedömning infördes för att få vistas på Villa Milbo, fanns möjligheten att antingen ge ett öppet svar, eller markera svarsalternativet "Det spelade inte mig någon roll". En tredjedel (15 av 45 svarande) har valt det senare alternativet. Av de 30 svarande som gett ett öppet svar, uttrycker 21 att de reagerade negativt, med misstro och tvivel när biståndsbedömning infördes. Man menar att det var både lättare och bättre förr. Framför allt fanns farhågor om att biståndsbedömningen skulle medföra att det blev krångligare för den anhängiga att få vistas på boendet.

"Varför krångla till det som funkar enkelt, det var bättre förr" (dotter)

"Reagerade starkt över att möjligheten att få tillstånd för avlösningvistelse avsevärt försvårats vid akuta/icke planerade händelser då behovet troligen är som störst" (make)

Tre av informanterna som reagerade negativt uttrycker att farhågorna senare visade sig komma på skam.

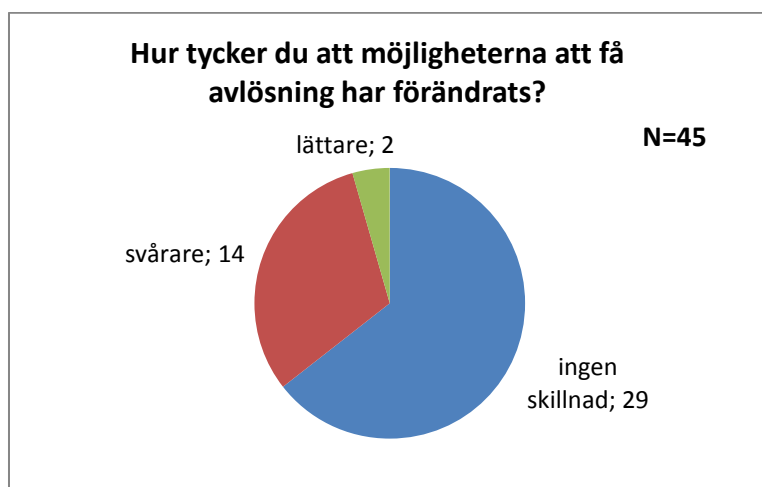
"Med oro och rädsla att den positiva andan som fanns skulle försvinna. Med facit i hand var oron obefogad. Samma trivsel finns kvar" (hustru)

Endast en person, en dotter, beskriver en positiv reaktion. Hon uttrycker att hon tidigare inte haft någon kontaktperson som kunde hjälpa henne vid akuta situationer.

8 personer har gett öppna svar på frågan, vilka varken kan kategoriseras som negativa eller positiva reaktioner, t.ex. "Avvaktande", "Det fungerade bra som det var" eller "Fungerade ej".

Relativt många, 14 personer, har inte svarat alls på frågan hur den *närstående* reagerade när biståndsbeslut infördes. Flertalet av de svarande (23 av 35) har kryssat i att det inte spelade den närstående någon roll. 10 av de 12 som gett öppna svar uttrycker att deras närstående reagerade negativt.³

"Oro för att ej få vistelsedagar" (faderns reaktion enligt dottern)

Figur 4. Anhörigas upplevelser av huruvida möjligheterna till avlösning förändrats

Av Figur 4 framgår att majoriteten, 29 av 45 svarande inte tycker att det blev någon skillnad när det gäller möjligheterna att få avlösning sedan biståndsbeslut infördes, medan 14 (ca 30 %) upplever att det blev svårare. Två anger i gengäld att det blivit lättare. Det fanns också en fråga om huruvida kontaktvägarna för att få avlösningvistelse förändrades, och fördelningen av svaren på den frågan är nästan identisk.

Några av dem som angett att det inte blev någon skillnad, har i en kommentar till frågan beskrivit att de fortsatt får ett bra stöd.

"Vi får den avlösning vi begärt, mycket lyhörd och god hjälp" (hustru)

³ Två har gett svar som varken kan kategoriseras som positiva eller negativa reaktioner.

Bland dem som svarat att det blivit svårare att få avlösning, har flera kommenterat att det blev mer omständligt då kravet om biståndsbeslut infördes.

”Tidigare ringde man bara Villa Milbo och fick svar direkt, inte lika mycket krångel”
(dotter)

Några av informanterna anser att det var för lång väntan på beslut gällande avlösningen och ytterligare någon fick själv ta kontakt med handläggare för att få besked om biståndsbeslutet.

”När jag ringde blev jag kopplad hit och dit. Skulle höra av sig, men fick själv ringa tillbaka och en annan handläggare godkände det” (dotter)

Något som också tas upp är att det krävs mer planering och framförhållning för att få avlösning under en viss period, dvs. möjligheterna att boka in sig mer spontant har försämrats.

”Svårare att få den vecka man önskar. Måste vara ute i god tid” (hustru)

En av de två som istället upplever att kontaktvägarna blivit enklare och möjligheterna att få avlösning underlättats motiverar det så här:⁴

”Bättre för mig som anhörig då jag innan inte kunde resa bort eftersom jag inte hade någon kontaktperson som kunde hjälpa till vid akuta händelser”
(dotter)

Drygt hälften av de 47 svarande har angett att nästa vistelse på någon av villorna redan är inbokad. Av de 18 informanter som kommenterat varför de inte bokar in en ny vistelse, framkommer att det hos flertalet inte finns något behov för tillfället och att de därför avvaktar med ny bokning.⁵ Flera förtydligar att det de behöver inte är kontinuerlig avlösning, utan snarare att kunna boka in vistelser spontant, när behov uppstår. ”Vet ej när nästa behov blir. Det beror på mig när nästa avlastning behövs”, uttrycker t.ex. en hustru som fått avlösning i vården av maken på Villa Milbo.

Drygt hälften av de anhöriga har själva någon gång bott på Villa Milbo. På frågan huruvida möjligheterna att bo där förändrats sedan biståndsbeslut infördes, svarar 13 att det inte är någon skillnad, medan 5 anser att det blivit svårare. Några har svarat att de inte har behov

⁴ Den andra som uppgett att det blivit lättare kan inte jämföra med 2012, eftersom informantens sambo inte vistats på Villa Milbo före införandet av biståndsbeslut.

⁵ Samtliga 18 har enbart erfarenhet av Villa Milbo. Bland de 7 svarande som har erfarenhet även av Villa Brynäs, är antingen nästa vistelse där redan inbokad, eller så har den närstående under tiden fått en plats på ett särskilt boende.

av det för tillfället, och nämner att anledningen till att de vistats där tidigare var att de deltog i en temavecka, t.ex. strokevecka för anhöriga och närstående.

De anhörigas synpunkter på verksamheten vid Villa Milbo

I slutet av enkäten fanns två öppna frågor, där informanterna fick framföra sina åsikter om Villa Milbo/Villa Brynäs och om kommunens anhörigstöd i allmänhet. Upplever man att det är skillnad på det stöd man som anhörig och närstående får idag, jämfört med tidigare? 35 av de 40 svarande som delgett sina synpunkter här har erfarenhet endast av Villa Milbo, och följande sammanfattande beskrivning avser den gruppen.⁶

Det stora flertalet, 28 av 35, beskriver verksamheten vid Villa Milbo i mycket positiva ordalag. Hälften framhåller dessutom att själva verksamheten inte har förändrats, utan fortsatt håller en mycket god kvalitet.

"Ingen skillnad. Villa Milbo är guld värt för oss anhöriga. Underbar personal, vackert boende. Hoppas det finns kvar när jag blir gammal" (dotter)

"Nej, ingen skillnad. Samma personal som patienten känner till. Trevlig samvaro och härligt bemötande. Jag som maka har lätt att prata med personalen" (hustru)

"Själva stödet vi får är och har varit på topp, alltså ingen förändring" (make)

Fem av informanterna tar upp närvaron av sjuksköterska på Villa Milbo i sina öppna svar. Fyra av dessa är positiva till att en sådan nu finns på plats i verksamheten.

"Jag uppskattar mycket tillgången till sjuksköterska. Har i övrigt ej märkt någon skillnad, personalen är som alltid helt enastående" (hustru)

En av dem som kommenterar närvaron av sjuksköterska har en mer negativ erfarenhet. Hennes man fick en "tyst" hjärtinfarkt när han vistades på Villa Milbo. Hon menar att tidigare skulle ambulans ha tillkallats direkt i ett sådant fall. Nu skulle istället en sjuksköterskebedömning först ske, vilket tog tid och på så vis fördröjde den anhöriges tillgång till rätt vård och behandling.

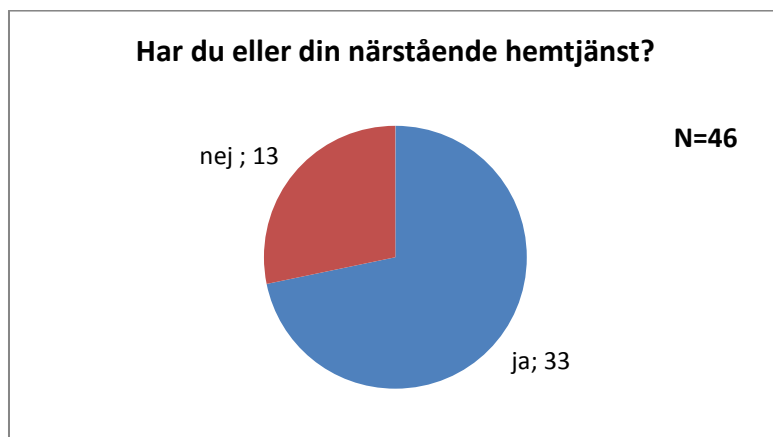
Endast två informanter har synpunkter av mer negativ art på själva verksamheten vid Villa Milbo. En make uttrycker att "det var bättre förr" och en hustru upplever att det är mindre personal nu än tidigare. Hon menar att pratstunderna inte längre är lika lugna och trygga,

⁶ Av de fem som har erfarenhet av Villa Brynäs beskriver två anhöriga verksamheten där i positiva ordalag. En uttrycker att stödet inte förändrats jämfört med tidigare, en att en veckas avlastning är för kort och en att hon bara provat avlösning två gånger, då hennes make är emot att vistas utanför hemmet.

och önskar därför att det blir mer personal på Villa Milbo. Annars finns också en risk att personalen blir stressad, menar hon.

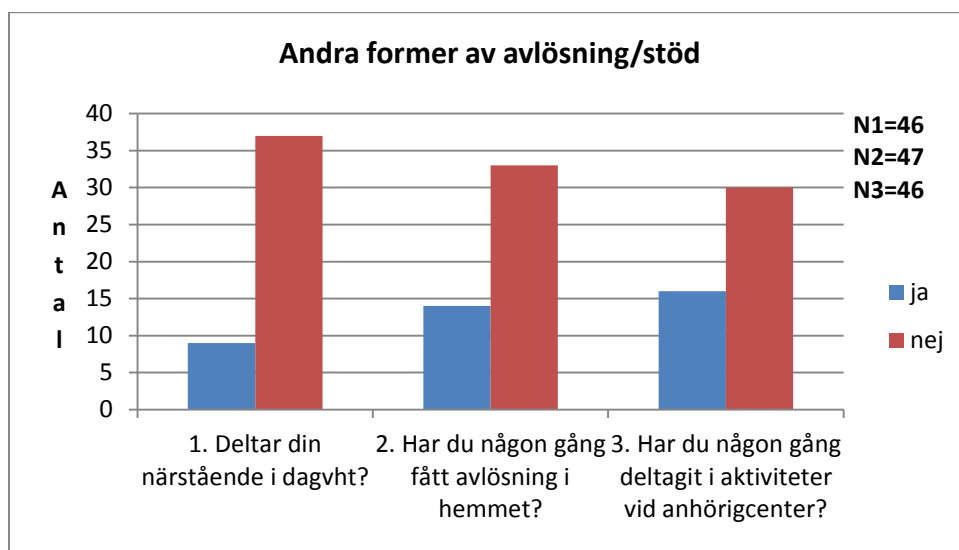
Stöd i annan form till de anhöriga

Det finns flera andra typer av insatser från kommunen, som också kan fungera som stöd för den anhöriga i vården av en sjuk närstående. Av nedanstående figur framgår att drygt 70 % av de anhöriga har svarat att de eller den närstående har hemtjänst.

Figur 5. Antal som har resp. inte har hemtjänstinsatser

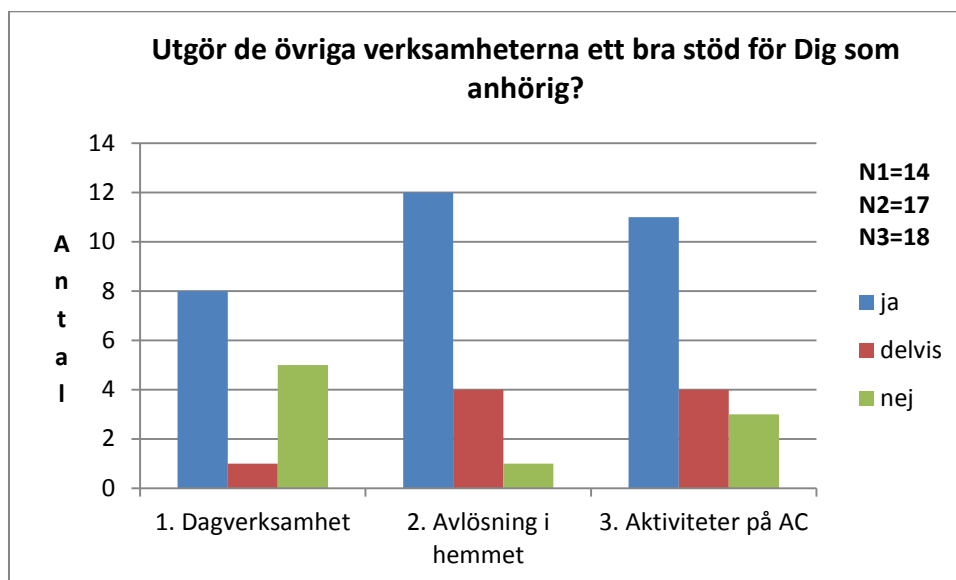
Cirka en femtedel av de närstående deltar i dagverksamhet (se Figur 6). Något fler, nämligen en knapp tredjedel av de anhöriga, har angett att de någon gång fått avlösning i hemmet. En dryg tredjedel har någon gång deltagit i aktiviteter på Anhörigcenter.

Figur 6. Andra former av avlösning/stöd

Eftersom relativt få har erfarenhet av andra insatser som kan utgöra ett stöd för den anhöriga, får resultaten i Figur 7 tolkas med försiktighet. För alla tre stödformer gäller att en majoritet svarat att verksamheten utgör ett bra stöd. Avlösning i hemmet är den insats man uppskattar allra mest, medan relativt många, 5 av 14, inte anser att dagverksamhet utgör ett bra stöd för den anhöriga. Aktiviteter vid Anhörigcenter upplever 11 av 18 är ett bra stöd.

Bland dem som valt att kommentera avlösning i hemmet (8 st) framgår att flera anser att den öppnar upp för att kunna uträtta ärenden och dylikt. Ett par anger att de inte behöver permanent avlösning utan bara i de situationer när de behöver lämna hemmet och den närstående inte kan lämnas ensam. En informant har kommenterat att han/hon föredrar avlösning i hemmet och en annan ser avlösning i hemmet som ett alternativ om det blir svårare att komma in på Villa Milbo.

Figur 7. Upplevelser av huruvida övriga verksamheter utgör ett bra stöd.

När det gäller dagverksamhet beskriver fyra anhöriga att stödet är positivt, eftersom det innebär sysselsättning och stimulans för den närstående och möjligheter att få egen tid för den anhörige. En har kommenterat att önskemålet är dagverksamhet på eftermiddagen istället och en annan att den inte passar den närstående på grund av nedsatt hörsel.

När det slutligen gäller Anhörigcenter ger sex informanter uttryck för att det är en bra verksamhet. Där kan man få stöd av personer som förstår de problem som kan uppstå och man får träffa andra i samma situation. Personalen ger mycket stöd och empati och det är givande att få hjälp när man inte längre orkar. Ett par informanter anger att de är alltför trötta för att kunna delta i aktiviteterna där och för en annan är resvägen alltför lång.

Synpunkter på kommunens anhörigstöd generellt

Några av informanterna har synpunkter på hur kommunens stöd till anhöriga generellt skulle kunna utvecklas. En av informanterna, en hustru, uttrycker önskemål om små lägenheter med tillgång till personal för den närstående, där det skulle finnas möjlighet att få vara lite mer privat och dit den anhöriga skulle kunna komma och gå som den själv vill. En annan uttrycker att det behövs fler ställen som Villa Milbo. Avlösning i hemmet efterfrågas av två informanter, varav en uttrycker önskemål om mer spontan avlösning, som kan ske med kort varsel och över helger.

En av informanterna skriver att stödet till de anhöriga i Gävle nog är bättre än i många andra kommuner och ser Anhörigcenter som en viktig förmedlande länk i det arbetet. Hon känner dock osäkerhet kring att informationen om Anhörigcenter verkligen når fram till alla som har ett behov av att få kontakt.

Önskemål om fler boenden för äldre uttrycks av några informanter i enkäten. Någon efterfrågar kommunala hyresbostäder av typen trygghetsboenden som bemannas med personal. Ytterligare någon menar att genom fler stödinsatser i form av ökad tillgång till korttidsboenden och särskilt boende, samt till hemtjänstpersonal, skulle anhörigvårdarnas arbetsbörda minska.

I vilken mån kan biståndsbeslutens utformning gagna lättillgänglighet och flexibilitet?

De intervjuade nyckelpersonerna är överens om att processen fram till införandet av biståndsbeslut gick alldeles för fort, för att en ordentlig förberedelse skulle hinna ske. Man hann inte fundera igenom ordentligt hur t.ex. behov av sjukvård skulle tillgodoses, nu när det blev kommunens ansvar. Hur dokumentationen i verksamheten skulle utformas, t.ex. av icke-verkställda beviljade dagar, var inte heller klarlagt innan förändringen skedde. Handläggarchefen betonar framför allt behovet av utbildning för personalen vid Villa Milbo i vad det innebär att arbeta i en biståndsbedömd verksamhet. Cheferna inom Förebyggande enheten framhåller bristen på en dialog med handläggarsidan om hur beslut som gagnar flexibilitet, som kontrast till traditionella växelvårdsbeslut, skulle kunna utformas.

I uppdragsbeskrivningen till projektet "Anhörigavlösning Omvårdnad Gävle" beskrivs målet så här: "att finna nya former för införandet av biståndsbeslut som bygger på flexibilitet och lättillgänglighet för den enskilde kunden och den anhörige" (Gävle kommun, 2011-12-12). Tanken är helt i linje med Socialstyrelsens vägledning (2013), där man uppmanar kommunerna att se över sina riktlinjer för handläggning utifrån om de gagnar en flexibel utformning av insatser och okonventionella lösningar för att möta anhörigas behov.

I rutinen för handläggning (Gävle kommun 2012-04-27, s 35) betonas möjligheten till flexibelt utnyttjande av de beviljade dagarna. Där står: "En kund med beslut om t.ex. 8 dygn

per månad kan önska 2 dygn/vecka regelbundet, men kan lika gärna önska möjligheten att boka sig sporadiskt och flexibelt under 6 dygn en månad medan en annan månad kan kunden tillfälligt behöva 9 dygn...” Det betonas i rutinen också att kunden vissa månader helt kan avstå från att använda beviljade dagar. Först vid en långsiktigt förändrad frekvens, ska handläggaren revidera beslutet.

Även om alltså flexibilitet betonas i rutinen för handläggning, nämns ingenting om möjligheten att fatta beslut på halvårs-/ årsbasis, vilket torde ge ännu större möjligheter till flexibelt utnyttjande.

Inför övergången till biståndsbeslut fanns en tanke om att 8 av de 10 platserna på Villa Milbo skulle vara vikta för spontana bokningar, medan 2 skulle vara reserverade för regelbundna avlösningar i form av växelvård. På Villa Brynäs skulle istället 9 platser användas för kontinuerliga beslut, och 1 för spontana bokningar. Detta uttrycktes vid samtal med uppdragschefen vid Omvårdnad Gävle (130114), och står även i slutrapporten från projektet ”Anhörigavlösning” (Bengtsson 2012). Däremot finns denna viljeinriktning inte formaliserad i några riktlinjer eller rutiner för verksamheten, och vid intervjuerna med två biståndshandläggare framkommer att den inte är känd bland dem.

Biståndsbeslut på månadsbasis dominerar

Anna Bengtsson (2012) konstaterade i sin slutrapport om projektet att 56 % av biståndsbesluten var inom intervallet 7-14 dagar per månad.⁷ Hon menade att sådana beslut kan likställas med traditionell växelvård.

Tabell 1. Andel beslut som fattats med respektive tidsintervall⁸

Period 120301 – 130228 N=215	
Typ av beslut	Andel i %
7 dagar/månad	28
14 dagar/månad	21
8-13 dagar/månad	12
< 7 dagar/månad	17
10-40 dagar/år	7
Övriga intervall ⁹	15

Som framgår av Tabell 1 fortsatte biståndsbesluten inom intervallet 7-14 dagar per månad att dominera under perioden till och med sista februari 2013 (61 %). Vi kan dock inte hävda att alla dessa beslut är av traditionell växelvårdskaraktär. Dels har det visat sig att engångs-

⁷ Avsåg 31 augusti 2012.

⁸ Sammanställningen baseras på uppgifter som har erhållits genom systemförvaltaren vid Omvårdnad Gävle.

⁹ Mindre än 10 dgr/år eller mer än 40 dgr/år, ggr per period, ggr per månad, ggr per 6 månader, ggr per vecka.

beslut inte kodalas på något särskilt sätt i dokumentationssystemet, vilket gör att sådana kan dölja sig bland besluten fattade på månadsbasis.¹⁰ Dels kan det förekomma att handläggare signalerar till den anhöriga att även om beslutet är fattat på månadsbasis, finns möjligheten att flytta dagar mellan månader och boka in sig sporadiskt, så som det står i rutinen för handläggning. Dessutom skulle även beslut på mindre än 7 dagar per månad kunna vara av regelbunden karaktär, t.ex. en helg i månaden.

Biståndsbeslut som är fattade med ett visst antal dagar per halvår/år torde ge anhöriga och närstående ännu större möjligheter att få avlösningvistelser utifrån spontana behov och utifrån den aktuella situationen, genom att varken frekvensen eller vistelsens längd är angiven på förhand. Beslut på mellan 10 och 40 dagars avlösningvistelse per år visar sig ha minskat avsevärt och utgör nu 7 %, att jämföra med förra mätningen då de utgjorde 34 % av besluten (Bengtsson, 2012).¹¹

Samordnaren vid Villa Milbo och cheferna inom Förebyggande verksamhet uttrycker kritik mot att handläggarna fattar beslut om traditionell växelvård, snarare än att ge utrymme för spontana bokningar. Tidigare var det inte möjligt att boka mer än en vistelse i taget, medan biståndsbesluten nu berättigar många anhöriga till att boka in vistelser för ett helt år framåt. Samordnaren framhåller att medan det tidigare pågick en löpande dialog mellan personalen vid Villa Milbo och den anhöriga angående utformning av anhörigstödet från gång till gång, uppfattar många anhöriga nu beslutet från handläggaren snarast som en "ordination" för en lång tid framåt. Hon menar att många av besluten är fattade på fler dagar än vad kunden behöver.

Även chefen för Förebyggande enheten menar att införandet av biståndsbeslut har inneburit att den anhöriga är mindre delaktig i att avgöra avlösningens omfattning. När en "myndighetsperson" nu talar om vilket behov den anhöriga har, så kan vissa frukta att om de inte nyttjar beslutet fullt ut, kan det leda till en bedömning att behovet inte finns.

"Människor som får bestämma själva tar mycket mindre hjälp än de som blir bestämda åt...//.. Jag minns en anhörig som sa till mig: Men du, nu har vi blivit beviljade 14 dagar per månad och vi brukar ju åka till stugan på sommaren, måste vi vara hemma i stån då så hon kan vara på Villa Milbo?" (chef Förebyggande enheten)

Om alla biståndsbeslut med kontinuitet skulle verkställas fullt ut, skulle de 10 platserna vid Villa Milbo inte räcka till, menar samordnaren. Det skulle inte heller finnas plats för ett enda engångsbesök, eller för akuta besök. I praktiken finns ändå visst utrymme att tillgodose

¹⁰ Telefonsamtal med handläggare och handläggarchef.

¹¹ För jämförbarhetens skull har endast besluten i intervallet 10-40 dgr/år inkluderats här. Tre beslut avsåg mer än 40 dgr/år, och om dessa räknas in utgör andelen beslut på årsbasis 8 %.

spontana behov, och väntetiden är cirka 3 veckor för kortare vistelser (upp till fem dygn) och 4-6 veckor för längre vistelser.¹² Att väntetiden inte är ännu längre beror på att många närstående och/eller anhöriga av olika skäl inte önskar eller kan nyttja så många dagar som de är beviljade. Det kan handla om att den närstående inte vill vara där alls eller inte så länge som det står i beslutet, eller om oförutsedda händelser som sjukhusvistelse mm.

Chefen för biståndshandläggarna berättar att planerna från början var att det skulle bli 10 avlösningplatser till på Villa Milbo, men att det ströks någonstans på vägen. Då hade det varit lättare att kombinera platser för regelbunden avlösning med platser för mer spontana behov, menar hon. Som det är nu, upptar kunder som växlar de flesta platserna.

Såväl handläggarchefen som de två intervjuade handläggarna menar att de flesta anhöriga vill ha ett beslut på regelbunden avlösning. Det finns några som är i behov av enstaka avlösningar, t.ex. för att den anhöriga ska göra en resa, men det är undantag. Ingen av handläggarna nämner möjligheten för kunden att använda dagar som beviljats på månadsbasis för att boka in sig sporadiskt, såsom det står i rutinen för handläggning. Istället har de i sina beslut om avlösningvistelse utgått från att regelbundenhet är normen.

”Om jag skriver att man ska ha 14 dygn per månad, då är ju det naturliga att det är två veckor hemma och två veckor borta” (biståndshandläggare)

Ingen av handläggarna tar heller upp möjligheten för kunden att vissa månader helt avstå från att använda beviljade dagar, utan verkar förvänta sig att det totala antalet beviljade dygn också verkställs. I de fall där färre dagar verkställts än som beviljats, verkar den ena handläggaren utgå ifrån att det är verksamheten som styrt det, snarare än att det är kundens önskemål.

*”Sen även om man har sju dagar, så kanske man blir erbjuden fyra”
(biståndshandläggare)*

Från beslut till verkställande

Hur avspeglar sig då beslutens utformning i statistiken över de faktiska vistelserna vid Villa Milbo? Som framgår av Tabell 2, har antalet närstående som vistas på Villa Milbo minskat avsevärt sedan biståndsbeslut infördes. Omräknat i procent handlar det om en minskning med 28 %. I gengäld har vistelsetiden per person och år ökat.

¹² Uppgift via e-post från samordnaren vid Villa Milbo 130523.

Tabell 2. Antal närstående och anhöriga som vistats på Villa Milbo före och efter förändringen, samt vistelsetid.¹³

	Före biståndsbeslut	Efter biståndsbeslut
Antal närstående	216 personer	155 personer
Antal anhöriga	63 personer	22 personer ¹⁴
Vistelsetid per kund och år	14 dagar ¹⁵	22 dagar
Vistelsetid per kund och mån	ingen uppgift	7 dagar

Antalet anhöriga som vistas på Villa Milbo var redan tidigare betydligt mindre än antalet närstående. Efter att biståndsbeslut infördes, har antalet sjunkit kraftigt.

Att vistelsetiden per kund har ökat, tyder på en förändring i riktning mot traditionell växelvård, men verksamheten kan knappast sägas domineras totalt av sådan. "Genomsnittskunden" vistas där 7 dagar/månad men totalt bara 22 dagar, dvs. ca tre ggr på ett år.

Vad anser då kunderna själva om regelbunden kontra mer spontan avlösning? Bland dem som besvarade enkäten, framkom som nämnts att de flesta redan hade nästa vistelse inbokad. Av dem som inte hade det, visade sig den vanligaste anledningen vara att man har behov av spontan snarare än regelbunden avlösning. I nedanstående avsnitt presenterar vi vilka önskemål som framfördes av kunder när en handläggare intervjuade dem per telefon.

Uppföljning av 25 kunder med beslut om avlösningvistelse

En av biståndshandläggarna vid Omvårdnad Gävle genomförde under våren 2013 telefonintervjuer med anhöriga, i syfte att följa upp deras beslut om avlösningvistelser vid Villa Milbo och Villa Brynäs. Frågorna som hon ställde hade tagits fram i samråd med oss på FoU Valfärd. Handläggaren gjorde ett slumpvis urval om 48 personer bland de totalt 78 kunder som hade pågående beslut om avlösningvistelse perioden mars-april 2013. Av dessa 48 kom 23 personer av olika anledningar inte att ingå bland dem som intervjuades. De visade sig ha avlidit eller flyttat till särskilt boende, eller inte ha behov av vistelse. Några hade beslut som inte verkställts än. Andra avböjde att svara på frågor, hade svårigheter att kommunicera eller gick inte att nå.

Totalt följde handläggaren upp 25 beslut. De anhöriga som fått avlösning är i 15 fall hustru/kvinnlig sambo, i 7 fall man/manlig sambo och i 2 fall dotter. I de flesta fall

¹³ Antal anhöriga och närstående mätt under två 14-månadersperioder, 2011-01-01--2012-02-28 resp. 2012-03-01- -2013-04-30. Sammanställningen baseras på uppgifter erhållna genom tjänsteman vid Anhörigcenter, systemförvaltare och ekonom vid Omvårdnad Gävle samt samordnaren vid Villa Milbo.

¹⁴ Utifrån uppgift om en 12-månaders-period har antalet under en 14-månaders-period uppskattats. Två anhöriga hade biståndsbeslut, medan övriga var där ändå, tillsammans med sin närstående.

¹⁵ Uppgiften hämtad från Bengtsson 2012, s 12. Observera att till "kund" räknades då även anhöriga, medan för perioden efter biståndsbeslut gäller att endast närstående samt anhöriga med biståndsbeslut ingår.

intervjuades den anhöriga, men i två fall var det den närstående som besvarade frågorna och i två fall talade handläggaren med båda.

I 21 av fallen utfördes anhörigavlösningen på Villa Milbo. För en närstående hade både Villa Milbo och Villa Brynäs varit aktuella och i ett fall enbart Villa Brynäs. I två fall framgick det inte av dokumentationen av intervjuerna, var den närstående vistats.

Tabell 3: Anhörigas/närståendes upplevelser av väntetid innan beslutet verkställdes.

Väntetid från biståndsbeslut till vistelse	N=21
Ingen nämnvärd väntetid	16
Väntat länge - eget/närståendes önskemål	2
Väntat länge p.g.a. platsbrist	3

Av Tabell 3 framgår att de allra flesta anhöriga/närstående inte upplevt någon nämnvärd väntetid för att få komma till någon av Villorna. Två önskade själva att få avvakta med verkställigheten, medan tre upplever att de fick vänta länge på grund av platsbrist.

Tabell 4. Beviljade dagar i förhållande till verkställda dagar

Överensstämmelse beviljade dagar -- verkställda dagar N=22	
Lika	7
Färre verkställda dagar p.g.a. eget val	13
Färre verkställda dagar p.g.a. platsbrist	1
Fler verkställda dagar än beslutet	1

Mer än hälften av de anhöriga/närstående har valt att inte utnyttja de beviljade dagarna fullt ut (Tabell 4). Orsaken är framförallt att den närstående inte vill vistas på Villa Milbo/Villa Brynäs i den omfattning som beslutet medger.

Tabell 5. Anhörigas/närståendes uppfattning om avlösningens omfattning.

Avlösningens omfattning i förhållande till behovet	N=24
Avlösningen har motsvarat behovet	16
Behovet har varit större	1
Behovet har varit större men närstående ville inte	5
Behovet har varit mindre	2

Av ovanstående tabell framgår att mer än hälften anser att omfattningen av avlösningstvinsterna motsvarat deras behov av avlösning. I sex fall uttrycker den anhöriga att han/hon upplevt ett större behov, men i fem av dessa har den närstående inte velat medverka till mer avlösning. I två fall upplevdes behovet som mindre än den faktiska omfattningen av vistelsen.

Tabell 6. Anhörigas/närståendes önskemål angående tillgänglighet till avlösning.

Önskemål angående avlösningens utformning	N=21
Förbokade tider	7
Spontana tider	9
Både förbokade och spontana tider	4
Övrigt	1

De som önskar att det fanns möjligheter att spontant få avlösning, är något fler än de som efterfrågar kontinuiteten med förbokade tider. Några uttrycker att det skulle finnas möjligheter till både och. I ett fall skilde sig den anhöriges och den närståendes önskemål, där den anhörige önskade att avlösningstiden kunde ske mera spontant medan den närstående ville ha förbokade tider.

Bland de som önskar mer spontan avlösning framhålls att man inte alltid vet när behovet uppstår, ett par har också provat att boka in spontant, men det har inte gått att ordna. Bland de som anser att förbokade tider är bäst har två kommenterat att de nu inte vet från gång till gång när det blir.

Flera framhåller i detta sammanhang att de vill vistas tillsammans, bland annat för att det då blir lättare att motivera den närstående.

”Närstående vill inte åka om inte anhörig får åka med”

Tabell 7. Anhörigas syn på vistelsens omfattning.

Behov av antal dagar – lika eller olika från gång till gång	N=17
Lika från gång till gång, samma antal dagar	5
Skiftande från gång till gång, varierat antal dagar	12

Av ovanstående tabell framgår att merparten av de som besvarat frågan upplever ett varierat behov av avlösning, mätt i antal dagar vid avlösningstillfällena. För fem är behovet likartat och önskemålet att avlösningen skall bestå av samma antal dagar varje gång.

”3-4 dagar ibland, ibland 1 v beroende på anhörigs egna aktiviteter”

En fråga gällde om den anhörige/närstående hade någon annan typ av stöd från kommunen, utöver avlösningstid. Av de 21 som besvarat frågan har 15 andra stödinsatser. Av Tabell 8 framgår vilken typ av insatser som avsågs.

Tabell 8. Andra former av stöd från kommunen, utöver avlösningstid.

Andra former av stödinsatser	N=21
Hemtjänst	10
Dagverksamhet	2
Både hemtjänst och dagverksamhet	3
Inga andra insatser	6

Den vanligaste stödinsatsen utöver avlösning är hemtjänst, som 13 av 21 nyttjar. I fem fall deltar den närstående i dagverksamhet.

Nio av de 15 som har andra former av avlösning, har också besvarat frågan om de anser att det stödet täcker behovet. Fem av de nio anser att så är fallet medan två behöver mer insatser och två är tveksamma (vet ej).

Sammanfattningsvis kan konstateras att de flesta anhöriga anser att antalet verkställda dagar motsvarat deras behov, trots att omfattningen i de flesta fall varit färre än antalet beviljade dagar. Flera berättar att de själva upplever ett större behov, men att den närstående inte vill vara borta från hemmet så mycket som beslutet medger. Att få vistas tillsammans, både anhörig och närstående, framhåller flera är ett bra sätt att motivera den närstående. En majoritet uttrycker att de föredrar att kunna boka in sig spontant och dessutom kunna vistas där olika antal dagar från gång till gång, utifrån ett skiftande behov.

Motivationsarbete och personkontinuitet – A och O i anhörigstödet

Avlösning i hemmet

I samband med att biståndsbeslut infördes på Villa Milbo, avskaffades också möjligheten att få kostnadsfri, icke-biståndsbedömd avlösning i hemmet genom två anhörigstödare som utgick från Anhörigcenter.¹⁶ Denna möjlighet hade funnits parallellt med traditionell, biståndsbedömd avlösning i hemmet genom hemtjänstpersonal. De båda anhörigstödarna gjorde framför allt tillfälliga avlösningar, och det motiverande inslaget var stort. T.ex. kunde man locka till att åka ut till Villa Milbo för att fika, för att senare kanske byta avlösningen i hemmet mot att den närstående var daggäst där, och därefter prova på att övernatta. Kunder som däremot hade behov av fast avlösning, kanske några timmar varje vecka för att gå på någon utbildning, hänvisades istället till avlösning genom hemtjänsten.

”Avlösningen i hemmet syftade mycket till att få de anhöriga att förstå att man behöver vila... För vi ser så oerhört tydligt att man så snabbt går in i symbios med den som är sjuk, så till slut särskiljer man inte om man är frisk eller sjuk eller om man vårdar eller om man har rätt att ha egen tid...” (chef Förebyggande enheten)

Såväl den intervjuade anhörigstödaren, som en av biståndshandläggarna, framhåller att det var mycket lättare att få till den värdefulla personkontinuiteten, när avlösningen gjordes av ett par få anhörigstödare som byggde upp en relation med den närstående. Handläggaren menar också att fördelen med att anhörigstödarna står för avlösningen i hemmet är att de då kommer i kontakt tidigt med den anhöriga, och kan avisera behov av annat stöd. Hon tycker att man borde ha behållit verksamheten, men att kunderna kanske skulle kunna betala en avgift. Som det är nu, måste man ”dra igång hela proceduren med ansökningsförfarande”, även om det så gäller bara en dags avlösning.

¹⁶ Ibland gick också personal från Villa Milbo in som anhörigstödare i hemmet.

”Det är oerhört många som har ett sån't otroligt ansvar runt sina närstående, så på nåt vis borde det finnas en enkelhet i det. För det är jobbigt att ha all den här omsorgen, omvårdnaden och omtanken om en person, och så ska man dessutom ha kontakt med alla möjliga för att få nå'n sorts avlastning” (handläggare)

Vilka bilder ger man från handläggsidan respektive anhörigstödet av varandra?

Båda intervjuade handläggare poängterar att Anhörigcenter är en viktig part när det gäller att signalera behov av stöd hos anhöriga.

”Det är ju inte ovanligt att Anhörigstöd hör av sig till oss och säger att nu har jag pratat med den och den och de kanske har det jobbigt. Då försöker jag ta mig dit fort, för... jag tror att man som anhörig håller tillbaka så mycket, så länge, så till slut så brister det...och man vill ju hinna dit innan det händer nånting ” (handläggare)

Handläggarna tar också upp att de ofta informerar om Anhörigcenter vid hembesök. De uppmanar anhöriga att gå dit och fika och titta, få en mjukstart. Ibland ber de att få kontakta Anhörigcenter, så att man därifrån i sin tur kan kontakta den anhöriga.

Av intervjuerna med cheferna vid Förebyggande enheten samt samordnarna vid Villorna, framgår att man har en bild av handläggningen som byråkratisk och försvårande. Samordnaren vid Villa Brynäs framhåller att för många kunder är det ett stort steg att få in en myndighetsperson, en handläggare, i sitt hem. ”Inte i mitt hem, säger de ofta”, berättar hon.

Å andra sidan berättar samordnaren vid Villa Milbo i ett annat sammanhang att anhörigstödjarna tidigare kunde erbjuda sig att vara med vid ett möte med biståndshandläggare, som en del i det motiverande arbetet gentemot närstående och anhöriga att ta emot mer hjälp, när Villa Milbo inte längre räckte. Inte sällan resulterade det i t.ex. dagverksamhet eller särskilt boende för den närstående.

Anhörigstödjaren upplever att det var lättare förr när hon kom i kontakt med en familj som var lite i kris. Då kunde hon ringa direkt till Villa Milbo och höra om det fanns någon ledig plats och bistå med att kunden kom dit, åtminstone för ett besök, tämligen omgående. Idag behöver hon antingen be anhörig/närstående att kontakta biståndshandläggare eller själv förmedla ett kontaktbehov. Därefter tar handläggaren kontakt med den anhörige/kunden och bokar hembesök. Anhörigstödjaren upplever en rundgång, som ibland inneburit att den anhörige valt att avvakta eller avstå.

Såväl samordnaren vid Villa Milbo som cheferna vid Förebyggande enheten poängterar att det anhörigstödjande arbetet tidigare bestod av olika delar i en kedja. Motivationsarbetet var centralt, och först när man lärt känna anhörig och närstående föreslog man olika insatser, som informationsträffar, individuella samtal, avlösning i hemmet eller på Anhörigcenter. Tidigast efter några månaders kontakt kunde en vistelse på Villa Milbo bli

aktuell, men var långtifrån självklar. De menar att situationen nu är en helt annan, då biståndshandläggarna ofta träffar den anhöriga en gång och genast kan bevilja ett ganska stort antal dagar, kanske sju eller rentav 14. Inget kunskapsunderlag kring den anhörigas situation inhämtas från t.ex. anhörigstödarna, innan beslutet fattas.

Handläggarchefen däremot uttrycker att det var tidigare, innan biståndsbeslut infördes, som problemet var just att man gick direkt på dygnet-runt-vård som en anhörigstödande insats. Hon menar att det fanns så mycket annat som man skulle kunnat börja med, t.ex. föreläsningar och information om vart man kan vända sig för att få avlösning på annat sätt.

Bilden av att gå ”pang på” omfattande beslut om avlösningstvistelse, bekräftas inte riktigt i de båda handläggareintervjuerna. Visserligen berättar båda att de ofta försöker motivera den anhöriga till att åtminstone ta sju dagar, även om han/hon själv säger ”ett par dagar”. Handläggarna menar att de vet av erfarenhet att man inte hinner mer än landa på ett par dagar, och att först därefter börjar återhämtningen när man är nedgången. Men det som framkommer är att handläggarna arbetar motiverande och försöker lirka fram en beredskap hos den anhöriga att ta emot stöd, något som ofta tar tid.

”Man försöker och känner efter och man försöker.. Man måste låta dem [de anhöriga] på nå´t vis styra det här, för det är så mycket jobbiga saker för dem...”
(handläggare)

”Man sår ett frö och det kanske tar någon månad från det att man har haft det här samtalet, så hör de av sig själva och säger att nu kanske jag måste ha...”
(handläggare)

Handläggarna erbjuder också andra insatser, t.ex. dagverksamhet, avlösning i hemmet eller hemtjänst, som kan vara mindre ingripande för den enskilde.

Motivationsarbete – en grannlaga och tidskrävande uppgift

En av de intervjuade handläggarna uttrycker att många anhöriga som vårdat sin make/maka under lång tid, inte själva inser att de inte orkar. Det är svårt att övertala dem att ta emot stöd och ”lämna bort” sin närstående. Den andra handläggaren tar upp hur anhöriga kan uppleva att de förråder sin närstående, genom att berätta för någon utomstående om hur ansträngande tillvaron blivit. Ofta finns det större svårigheter än man som anhörig visar, menar hon. Inte sällan är det svårt för handläggaren att riktigt få fram vad för stöd den anhöriga vill ha och behöver.

I Socialstyrelsens Meddelandeblad (2010, s 4) tar man upp vikten av ett motiverande arbete, och beskriver att ett första steg kan vara att ”stötta den anhöriga i att hävda sitt behov av vila och egen tid”. Man framhåller också att den närstående bör få hjälp och stöd för att förstå och acceptera att den anhöriga behöver någon form av avlösning. Forskaren Marianne Winqvist (2010, s 115) lyfter fram att en viktig del i ett individuellt anpassat anhörigstöd är

det relationsskapande arbetet. Det krävs en hel del tid i enskilda samtal för att den anhöriga ska få förtroende för och vilja ta emot stödinsatser, menar hon.

Samordnaren vid Villa Milbo beklagar att möjligheterna för personalen att arbeta motiverande har försämrats sedan biståndsbeslut infördes. Tidigare bodde t.ex. nästan alltid den anhöriga och närstående tillsammans den första natten på Villa Milbo, vilket var ett viktigt första steg i att bygga upp ett förtroende. Nu förväntas man egentligen "bara utföra uppdraget". Vissa motiverande inslag utför man ändå, som att bjuda dit dem som tvekar att utnyttja sitt biståndsbeslut på en fika åtminstone, eller ringa till dem som inte hörts av sedan den senaste vistelsen, för att höra hur de mår. Att skapa en relation och ge trygghet är en förutsättning för att såväl anhörig som närstående ska vilja få beslutet verkställt.

Frågan är vilket utrymme en biståndshandläggare har att ägna sig åt motivationsarbete gentemot såväl anhörig som närstående? De har många ärenden i genomsnitt (våra intervjuade handläggare hade cirka 150 pågående ärenden) och i dessa måste de ju först och främst se till den närståendes behov och värna hans/hennes rätt till bistånd. Att försöka få honom/henne att acceptera en anhörigs behov av avlösning, kan knappast vara en primär uppgift.

Det finns en uppenbar risk att det motiverande arbetet gentemot närstående och anhöriga har minskat, som en följd av införandet av biståndsbeslut för såväl avlösning i hemmet. Handläggarna kan inte prioritera det tidsmässigt, personalen vid Villa Milbo förväntas inte ägna sig åt det längre, och anhörigstödarna utför inte längre avlösning i hemmet. Med hjälp av mer motivationsarbete skulle troligen skillnaden mellan antalet beviljade och verkställda dagar ha varit mindre, t.ex. i de 25 fall som handläggaren följde upp per telefon.

Den glesa uppföljningen från handläggarnas sida är också ett problem i sammanhanget. En av de intervjuade handläggarna säger att handläggarna följer upp besluten en gång per år. Då ser de hur många av de beviljade dagarna som är verkställda, och undersöker om behovet fortfarande finns. Mycket hinner hända under ett år, och det är tveksamt om ett flexibelt och individualiserat anhörigstöd kan uppnås med så gles uppföljning.¹⁷

Samordnaren vid Villa Milbo berättar att man tidigare hade en rutin att kontakta anhörig för uppföljning varannan månad, om man inte hört ifrån honom eller henne tidigare.

¹⁷ Det har dessutom framkommit att vissa beslut inte följts upp ens efter ett år. Kring dessa har det uppstått oklarheter, då det på vissa kunders egna beslut kan stå att det gäller tills vidare, men i systemet framgår att beslutet löpt ut. Hur samordnaren ska hantera situationer där sådana kunder ringer och vill boka in sig, är inte klarlagt. Handläggarchefen har nu påtalat för alla handläggare att de måste se över beslut om avlösning som löpt ut.

Förändrad målgrupp – en sammanfattande beskrivning

Hur har då målgruppen som vistas på Villa Milbo förändrats sedan biståndsbeslut infördes?

- Målgruppen är mindre. Inkluderar vi både närstående och anhöriga, har målgruppen minskat med knappt 40 %.¹⁸ Ser vi bara till gruppen närstående, har den minskat med knappt 30 %. I gengäld har vistelsernas längd och frekvens per person ökat.
- En större andel har stora omvårdnadsbehov.¹⁹ Men skillnaden gentemot tiden före motsvarar ändå inte bilden av att det då var i stort sett friska personer. När 216 personer i den tidigare målgruppen följdes upp cirka ett och ett halvt år efter att de vistats på Villa Milbo, visade sig en tredjedel redan ha avlidit och en fjärdedel ha kommit till särskilt boende. Även mätt i behov av hemtjänst är skillnaden inte så stor. Bland 25 slumpvis utvalda närstående som vistades vid Villa Milbo under 2011 hade 12 hemtjänst, dvs. ca hälften. Av 21 i den nuvarande målgruppen (våren 2013) hade 13, dvs. ca 60 %, hemtjänst.²⁰
- Målgruppen domineras alltmer av sammanboende anhöriga. Bland 25 slumpvis utvalda anhöriga i den nuvarande målgruppen är endast 2 barn (8 %), resten är sambo/make/maka. I den grupp som har erfarenhet av Villa Milbo såväl före som efter förändringen är ca 20 % barn.

Sammantaget är vårt intryck att själva kärnan i målgruppen inte har förändrats. Det handlade tidigare såväl som nu framför allt om sammanboende anhöriga, med stora behov av avlösning, och där ett särskilt boende för den närstående ännu inte är aktuellt. En minoritet av anhöriga i den tidigare målgruppen, vilka befann sig utanför denna kärna, hade mindre av daglig omsorg om den närstående. Såväl handläggarna som cheferna vid Förebyggande verksamhet ger exempel i stil med en dotter boende i Uppsala som dagligen ringde sin mamma, och där mamman fick komma till Villa Milbo när dottern var bortrest.

När biståndsbeslut infördes, hörde några av barnen till närstående av sig till handläggarna och undrade om möjligheterna till fortsatta vistelser för deras föräldrar. Av rutinen för handläggning (Gävle kommun 2012-04-27, s 35) framgår att avlösningstvilstelse beviljas till "personer som bor med anhörig och/eller vårdas av anhörig." Båda intervjuade handläggare påpekar att man normalt sett bara beviljas avlösning om man bor ihop. Samtidigt kan man inte på förhand definiera bort döttrar och söner från rätten till avlösning. Om man som dotter eller son bistår sin förälder *dagligen*, så kan man beviljas avlösning, säger båda.

I dagens målgrupp på Villa Milbo finns i gengäld fall där närstående är så långt gångna i sitt omvårdnadsbehov, att ett särskilt boende är aktuellt redan när avlösningstvilstelserna påbörjas. Samordnarna vid Villa Milbo och Villa Brynäs berättar att flera kunder provar bara

¹⁸ Se Tabell 2.

¹⁹ Den regelbundna avlösning som tidigare fanns på Flemminggården (för personer med demenssjukdom) och Bergmästargården fördes över till Villa Milbo och Villa Brynäs i samband med att verksamheten förändrades. Detta kan ha bidragit till att andelen med större omvårdnadsbehov och behov av mer regelbunden avlösning ökade.

²⁰ Uppgifter framtagna med hjälp av handläggare.

en eller två gånger, och sedan blir det i alla fall särskilt boende. Samordnarna uttrycker farhågor om att avlösningsvistelsen då bidrar till att förlänga en krissituation, snarare än till att höja livskvalitén därhemma.

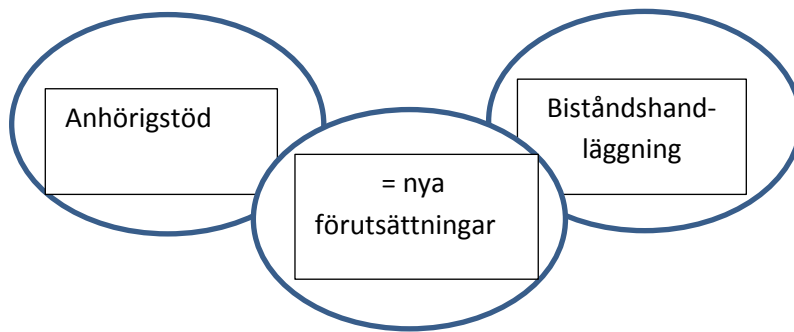
Avslutande reflektioner

Vilken målgruppen för avlösningsvistelser ska vara, behöver definieras tydligare. Tidigare var det förebyggande perspektivet centralt, och närstående med stora omvårdnadsbehov hänvisades till andra insatser. Idag finns flera exempel på närstående där ett särskilt boende hunnit bli aktuellt. Vår bedömning är att det förebyggande perspektivet bör kvarstå, då det är en grundläggande beståndsdel i anhörigstödet. Skulle grupper med allra störst omvårdnadsbehov prioriteras fullt ut, skulle vi möjligen nå ett scenario där Villa Milbo blivit ett hospice, vilket knappast kan vara meningen när kärnuppdraget är anhörigavlösning.

Huruvida det förebyggande arbetet skall finnas med som målsättning för verksamheten vid Villa Milbo, är dock i slutänden en politisk fråga. Om svaret på frågan är ja, är det viktigt att man från politiskt- och förvaltningsledningshåll tydliggör detta för hela organisationen, för att alla berörda skall få samma bild av uppdraget. Man kan i så fall överväga en förenklad handlägningsprocess för anhörigstödet.

Att tydliggöra varandras perspektiv och det gemensamma uppdraget

De intervjuade företrädarna för de olika verksamheter som behöver samverka för att få tillstånd ett välfungerande anhörigstöd, vittnar om ett bristande samverkans klimat. Något som bidragit till detta, är att man hade alltför kort tid på sig att förbereda förändringen till en biståndsbedömd verksamhet. I och med att myndighetsutövningen infördes, gavs nya förutsättningar och villkor. Handläggarchefen vittar om bristande kunskaper och förståelse för regler för handläggning och dokumentation. Utförarna uttrycker att det förebyggande perspektivet och flexibiliteten tappats bort och pekar på att anhöriga upplever förändringen som krånglig och byråkratisk. Parterna har olika synsätt på hur avlösningen bör utformas när det gäller t.ex. kontinuitet kontra spontanitet. Mycket talar för att båda har rätt utifrån sina olika perspektiv! Mycket talar också för att diskussion och dialog kring de ändrade förutsättningarna, borde ha fått ett större utrymme innan förändringen sjosattes.

Det finns flera områden som parterna gemensamt skulle behöva klargöra, t.ex.:

- 1) Vad är det gemensamma uppdraget och hur ser uppdraget ut för var och en?
- 2) Vilka rutiner för samverkan mellan handläggare, Anhörigcenter och Villa Milbo skall finnas för att uppfylla uppdraget? Hur tillvaratas allas kunskaper och kompetenser på bästa sätt och hur samordnas insatserna?
- 3) Hur ska uppföljning, återrapportering och dokumentation ske?
- 4) En viktig faktor för om uppdraget att både erbjuda flexibel och kontinuerlig avlösning skall gå att verkställa är tillgången på platser. Beräkningar som verksamheten gjort tyder på att det saknas ca 10 platser, om alla beslut skall verkställas inom en rimlig tid. Vad skall i en sådan situation prioriteras och vad är alternativet för de behov som därmed inte kan tillgodoses på Villa Milbo?

Svårt att vrida klockan tillbaka

Var det då bättre förr, innan biståndsbeslut infördes? Ser vi till möjligheterna att tillgodose ett förebyggande, flexibelt och individuellt utformat anhörigstöd, pekar flera faktorer i den riktningen. Personalen vid Anhörigcenter och Villa Milbo hade tillsammans många olika "tårtbitar" att erbjuda anhöriga i behov av stöd, och kunde på ett mycket flexibelt sätt kombinera dessa olika delar och utforma individuella lösningar. Man hade god kunskap i och stort utrymme att arbeta motiverande, och möjligheterna till detta förstärktes ytterligare genom den avlösning i hemmet som anhörigstödjare då utförde. Verksamheten var känd för sin goda kvalitet och många personalgrupper inom såväl landstinget som kommunerna hörde av sig för att aktualisera behov hos anhöriga. Man arbetade aktivt med att nå ut till en bred målgrupp, även dem som inte hade sökt något bistånd från kommunen än. Att man når ut till fler anhörigvårdare om stödet samordnas inom speciella funktioner, än om kanalerna "bara" leder genom traditionell biståndsbedömning, framgår bl a i en tillsynsrapport från Länsstyrelsen i Kronobergs län (citerad i Winqvist 2010, s 121).

I och med att Socialstyrelsen förtydligat kravet på biståndsbeslut för individuellt utformade insatser som avlösning, leder dock knappast någon väg tillbaka till en icke-biståndsbedömd verksamhet. Det finns naturligtvis också fördelar med att biståndsbeslut införts. En handlar om att handläggarna får bättre möjligheter till ett helhetsperspektiv, där insatser till såväl

den närstående som den anhöriga ingår. En annan handlar om ökad rättsäkerhet och att verksamheten omfattas av regelverk som har till syfte att säkra kvaliteten, t.ex. Lex Sara, Lex Maria, dokumentationsskyldighet och socialstyrelsens tillsyn. Likaså får kunden tillgång till HSL-insatser och avgifterna ingår i Max-taxan.

En väl fungerande uppföljning från handläggarnas sida bidrar till att säkerställa att anhöriga och närstående får sina behov av avlösning tillgodosedda.

Utvecklingsvägar – tillvarata kompetens samt gagna flexibilitet och personkontinuitet

I Socialstyrelsens Meddelandeblad (2010) lyfts fram att biståndshandläggarna behöver mycket kunskap om den anhörigas situation, för att kunna erbjuda lämpliga insatser. Vår studie tyder på att anhörigstödjarnas kompetens och kunskap om anhörigas situation kan tas tillvara i större utsträckning i biståndsutredningen. Handläggarna skulle oftare kunna inhämta underlag från anhörigstödjarna, eller lotsa anhöriga till dessa för information och motiverande samtal, innan man avgör vilken/vilka insatser som ska sättas in.

I studien har framkommit att många anhöriga efterlyser möjligheten till ett mera flexibelt nyttjande av platserna på Villa Milbo, medan andra vill ha kontinuerlig avlösning med bestämda tidsintervall. Den optimala lösningen är att anhöriga ges möjligheter att välja huruvida man vill ha kontinuerlig avlösning eller spontanavlösning. För att möjliggöra mer spontanavlösning, skulle fler beslut kunna omfatta ett visst antal dagar per halvår eller år, som får verkställas i samråd med utföraren.

Det har också framkommit att anhöriga kan känna en viss rädsla för att biståndsbeslutet skall ändras till ett mindre antal dagar, om de inte har kunnat utnyttja avlösningen i den omfattning som beviljats. En ofta förekommande orsak till att den situationen uppstår är att närstående inte vill medverka, snarare än att den anhöriges behov skulle ha ändrats. Det kan därför vara viktigt att, istället för att ändra beslutet, öka motivationsinsatserna gentemot den närstående.

Vår bedömning är att anhöriga fortsatt bör få vistas vid Villa Milbo tillsammans med sin närstående, om de så önskar. Den möjligheten är en viktig del i ett flexibelt och individuellt utformat stöd, och underlättar dessutom det motiverande arbetet.

Även dokumentationen av beslutets utformning och kommunikeringen av detsamma till utföraren, kan utvecklas. Engångsbeslut borde kategoriseras på ett enhetligt sätt och när en viss frekvens är angiven, t.ex. 14 dagar per månad, borde det tydligt framgå om det rör sig om traditionell växelvård eller om kunden önskar få boka in sig sporadiskt och flytta dagar mellan månader.

Avlösningen i hemmet kan utvecklas så att den i högre grad präglas av flexibilitet, lättillgänglighet, personkontinuitet och motiverande inslag. Om vi ser till övriga kommuner i länet, visar det sig att de allra flesta har fri, icke-biståndsbedömd avlösning i hemmet. Oftast

handlar det om ett begränsat antal timmar (mellan 10 och 16) per månad. Man skulle kunna tänka sig antingen samma modell för Gävle, eller en förenklad handläggning med ett rambeslut om ett visst antal timmar per månad, som kan utnyttjas flexibelt. Upprättade kriterier för spontanavlösning i hemmet, som är kända av alla berörda, kan också öppna upp för att beslut om avlösning i akuta situationer kan fattas i efterhand.

Avlösarnas uppdrag att arbeta utifrån ett anhörigperspektiv talar för att avlösning i hemmet koncentreras och organiseras inom Anhörigcenter, där stöd och utbildningsinsatser tydligt har detta perspektiv. Det är dock viktigt att alla kunder med behov av avlösning, oavsett bostadsort inom kommunen, kan nås av insatserna på samma villkor.

Enligt uppgift från uppdragschefen arbetar idag motsvarande ca 7 årsarbetare inom hemtjänsten med avlösning i hemmet. Om motsvarande resurser skulle flyttas över till Anhörigcenter, kunde man överväga att utföra även den planerade, regelbundna avlösningen där. I annat fall skulle den regelbundna avlösningen kunna organiseras ihop med hemtjänsten, men även här vore det bra att försöka tillgodose personalkontinuiteten och anhörigperspektivet i så hög utsträckning som möjligt. Idag väljer kunden utförare enligt LOV för hemtjänstinsatser. Om avlösning i hemmet skulle utgå från en kommungemensam enhet kan detta medföra att kunderna får flera kontaktytor, om de också har hemtjänst.

Om Omvårdnad Gävle väljer att ha ett mer preventivt förhållningssätt när det gäller anhörigavlösning innebär det att den målgrupp som idag finns på Villa Milbo, och som har stora och omfattande behov, måste erbjudas andra alternativ i tillräcklig omfattning. Om olika behov skall konkurrera om samma platser, blir det naturligt att prioritera de som har det största behovet och då blir det svårt att hävda ett mer preventivt förhållningssätt. Var skall i så fall de med stora och omfattande behov erbjudas plats?

Referenslista

Gävle kommun (2011-12-05). *Villa Milbo*. Utfärdare: Anna Axlund.

Bengtsson, Anna (2012). *Slutrapport Anhörigavlösning Omvårdnad Gävle 2012*. Arbetsmaterial. Gävle kommun.

Gävle kommun (2011-10-09). *Översyn av den icke lagstadgade verksamheten – Biståndsbeslut för vistelse på Villa Milbo*. Handläggare Lena Isokivelä. Dnr 11ON231. Uppdragsenheten, Omvårdnad Gävle.

Gävle kommun (2011-12-12). *Anhörigavlösning – Uppdragsbeskrivning*. Utfärdare: Kerstin Weivert/Pia Gabrielli. Förebyggande verksamhet, Gävle kommun.

Gävle kommun (2012-04-27). *Rutin för handläggning av ärenden enligt SoL*.

Nationellt kompetenscentrum Anhöriga, Nka (2013). www.anhoriga.se, Avlösning. [Tillgänglig 2013-05-02]

Regeringens proposition 2008/09:82. *Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående*. Stockholm.

Socialstyrelsen (2010). *Stöd till anhöriga i form av service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation*. Meddelandeblad.

Socialstyrelsen (2013). *Stöd till anhöriga – vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen*. Stockholm.

Winqvist, Marianne (2010). *Individualisering, utvärdering och utveckling av anhörigstöd*. Kunskapsöversikt 2010:2. Nationellt kompetenscentrum Anhöriga.

2013-04-30

**Till Dig vars närstående vistats på
Villa Milbo/Villa Brynäs**

Omvårdnad Gävle har för avsikt att följa upp den förändring av rutiner för att få vistas på Villa Milbo, som infördes i februari 2012. Tidigare kunde vistelsen ordnas via Anhörigstöd medan det numera krävs ett beslut från biståndshandläggare för att få vistas där eller på Villa Brynäs.

För att få kunskap om vad förändringen inneburit för anhöriga och närstående har vi bett FoU Välfärd, Region Gävleborg att göra en studie. Som en del i denna ingår en enkätundersökning riktad till Dig som anhörig.

Vi ber Dig fylla i bifogad enkät och skicka in den i medföljande svarskuvert senast den 10 maj 2013. Kuvertet är redan frankerat.

När Du svarar behöver du inte ange Ditt namn och svaren behandlas anonymt. Enkäten är försedd med ett löpnummer som endast är till för att vi ska veta vilka som har svarat och vilka som ska få en påminnelse. Dina svar kommer enbart att hanteras av tjänstemän på FoU Välfärd, som omfattas av sekretessbestämmelserna.

Om Du har några frågor om enkäten kan Du vända Dig till Ingrid Nilsson vid FoU Välfärd, Region Gävleborg, på tel 026 – 65 02 65.

Ditt svar är viktigt för vår uppföljning!

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Med vänliga hälsningar

Lena Isokivelä
Uppdragschef

**Frågor till anhöriga vars närstående vistats
på Villa Milbo/Villa Brynäs**

Först några bakgrundsuppgifter

1. *Är Du kvinna eller man?*

Kvinna

Man

2. *Vilken relation har du till personen som vistats på Villa Milbo/Villa Brynäs?*

Jag är make/maka/sambo

Jag är barn till honom/henne

Jag har en annan relation till honom/henne, nämligen _____

3. *På vilken av villorna har Din närstående vistats?*

Enbart Villa Milbo

Såväl Villa Milbo som Villa Brynäs

Enbart Villa Brynäs

4. *När vistades Din närstående senast på Villa Milbo/Villa Brynäs?*

Under 2013

Under 2012

Han/hon har inte vistats på någon av villorna på länge. Vänligen ange orsak:

5. Är nästa vistelse på Villa Milbo/Villa Brynäs inbokad?

Ja

Nej, därför att: _____

Några frågor om de ändrade rutinerna för att få avlösningvistelse

6. I början av 2012 infördes så kallad biståndsbedömning för att få vistas på Villa Milbo.

a) Hur reagerade Du som anhörig?

Det spelade inte mig någon roll

b) Hur reagerade Din närstående?

Det spelade inte honom/henne någon roll

7. Tog Du/Din närstående själv kontakt med biståndshandläggaren?

Ja

Nej, biståndshandläggaren kontaktade oss

Någon annan hjälpte oss att få kontakt med biståndshandläggare, nämligen (t ex anhängstödjare): _____

Annat: _____

8. Hade Du/Din närstående sedan tidigare kontakt med biståndshandläggare?

Ja

Nej

Några frågor om vad förändringen inneburit för Dig som anhörig

9. Hur tycker du att kontaktvägarna för att få avlösning/vistelse förändrades, när biståndsbeslut infördes?

Det blev ingen skillnad

Det blev svårare

Det blev lättare

Motivera gärna Ditt svar: _____

10. Hur tycker Du att möjligheterna att få den avlösning Du behöver förändrades, när biståndsbeslut infördes?

Det blev ingen skillnad

Det blev svårare

Det blev lättare

Motivera gärna Ditt svar: _____

11. Har Du som anhörig någon gång bott på Villa Milbo?

Ja

Nej → *Gå till fråga 14*

12. Bodde Du som anhörig någon gång på Villa Milbo innan biståndsbeslut infördes (mars 2012) ?

Ja

Nej → *Gå till fråga 14*

13. Hur upplever Du att möjligheterna för Dig som anhörig att bo på Villa Milbo förändrades, när biståndsbeslut infördes?

Det blev ingen skillnad

Det blev svårare

Det blev lättare

Motivera gärna Ditt svar: _____

14. Hur upplever Du möjligheterna för Dig som anhörig att bo på Villa Milbo idag?

Jag har inget behov av att bo där

Andra former av stöd för Dig som anhörig (som komplement till avlösningstvister)

15. Har Du eller Din närstående hemtjänst?(inklusive trygghetslarm)

- Ja
 Nej

16. Deltar Din närstående i dagverksamhet?

- Ja
 Nej → *Gå till fråga 18*

17. Utgör dagverksamheten ett bra stöd för Dig som anhörig (som komplement till avlösningstvister)?

- Ja
 Delvis
 Nej

Motivera gärna Ditt svar: _____

18. Har Du någon gång fått avlösning i hemmet genom kommunen?

- Ja
 Nej → *Gå till fråga 21*

19. Vem har utfört avlösningen i hemmet?

- Hemtjänstpersonal
 Anhörigstödjare från kommunens Anhörigcenter
 Såväl anhörigstödjare som hemtjänstpersonal

20. Utgör avlösningen i hemmet ett bra stöd för Dig som anhörig (som komplement till avlösningstvister)?

- Ja
- Delvis
- Nej

Motivera gärna Ditt svar: _____

21. Har Du deltagit i någon av aktiviteterna som kommunens Anhörigcenter anordnar?

- Ja
- Nej → *Gå till fråga 23*

22. Utgör aktiviteterna vid Anhörigcenter ett bra stöd för Dig som anhörig (som komplement till avlösningstvister)?

- Ja
- Delvis
- Nej

Motivera gärna Ditt svar: _____

Några avslutande frågor

23. Vad tycker Du om verksamheten vid Villa Milbo/Villa Brynäs idag? Är det skillnad på det stöd Du och Din närstående får idag, jämfört med hur det var tidigare? Berätta!

Om Du behöver mera utrymme att skriva, använd baksidan.

24. Till sist vill vi be om Dina synpunkter på hur kommunens stöd till anhöriga kan utvecklas.

Om Du behöver mera utrymme att skriva, använd baksidan.

STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Beställning av rapporter:
cathrine.uggla@regiongavleborg.se
FoU Välfärd Region Gävleborg
Box 834
801 30 Gävle
Tel 026-65 02 62

Arbetsrapport 2013:3 FoU Välfärd Region Gävleborg
www.regiongavleborg.se/fou-valfard